

تفسیر آغازین گام قرآن

امین آرام

سرشناسه: آرام، امین، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور: آغارین گام تفسیر قرآن / امین آرام.
مشخصات نشر: تهران: نیلوفران، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری: ز. ۹۶ ص.
شابک: ۲۵۰۰۰ ریال: ۲-۷۵-۵۵۱۲-۶۰۰-۹۷۸-۹۷۸-۶۰۰-۵۵۱۲-۷۵-۲
یادداشت: کتابنامه.
موضوع: تفسیر -- فن
موضوع: تفاسیر
موضوع: تفاسیر -- راهنمای آموزشی
موضوع: مفسران.
رده بندی کنگره: BP۹۱/۵/۴۱۶ ۱۳۹۰
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۷۱
شماره کتابشناسی ملی: ۲۴۳۷۴۰۰

www.ketab.ir

نام کتاب: آغازین گام تفسیر قرآن
تألیف: امین آرام
انتشارات: نیلوفران
طرح جلد: حسین سالمی نژاد
شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه
نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۰
قیمت: ۲۵۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۵۱۳-۷۵-۲

02144443162 09125497040 09161130561
www.niloofaran.com info@niloofaran.com

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۳	تجربیات مدیریتی
	فصل اول
۱۵	تفسیر چیست؟
۱۷	معنای لغوی تفسیر
۱۸	معنای اصطلاحی تفسیر
۱۸	۱- تفسیر به معنای رفع ابهام
۱۹	۳- تفسیر به معنای فهم آیات قرآن
۲۰	علم تفسیر
۲۰	مراحل علم تفسیر
۲۱	۱- ترجمه
۲۳	۲- فعل تفسیر
۲۵	تفاوت میان علم تفسیر و فعل تفسیر
۲۶	۳- تأویل
۲۶	معنای لغوی تأویل
۲۷	معنای اصطلاحی تأویل
	فصل دوم
۲۹	مفسر کیست؟
۳۱	اجازه تفسیر
۳۲	۱- مجوز برای پیامبر اکرم (ص)
۳۳	۲- مجوز برای مطهرین و اهل بیت پیامبر (ع)
۳۵	۳- مجوز برای مخاطبین قرآن

۳۶	تفاوت اجازه تفسیر معصومین (ع) و سایر مخاطبین
۳۶	تفاوت میان تبیین، تفکر و تذکر
۳۹	مفسر کیست؟
۴۰	وسعت علم تفسیر
	فصل سوم
۴۱	علوم مورد نیاز مفسر کدامند؟
۴۳	بررسی علوم موثر در علم تفسیر قرآن
۴۴	علم موهبه
۴۴	علم لغت
۴۶	علم صرف
۴۸	علم اشتقاق
۵۰	علم نحو
۵۲	علم اسلوب
۵۳	علم معانی
۵۴	علم بیان
۵۶	علم بدیع
۵۶	تفاوت بدیع با معانی و بیان
۵۶	نمونه مورد استفاده در قرآن
۵۷	علم قرائات
۵۹	نمونه مورد استفاده در قرآن
۶۰	علم اسباب نزول
۶۲	تفاوت اسباب نزول آیات و شأن نزول آیات
۶۴	سرایت معانی آیات به موارد مشابه
۶۴	نمونه مورد استفاده سبب نزول در قرآن

۶۵	علم اصول فقه
۶۷	شیوه استنباط از قرآن
۷۰	علم کلام
۷۳	علم ناسخ و منسوخ
۷۶	علم حدیث
۷۷	روایه الحدیث
۸۰	درایه الحدیث (فقه الحدیث)
	فصل چهارم
۸۶	تعیین نوع تفسیر
۸۶	۱- تفسیر ترتیبی
۸۶	۲- تفسیر موضوعی
۸۶	مراحل اجرائی تفسیر ترتیبی
۸۷	۱- انتخاب روش تفسیر
۸۸	۲ - انتخاب سوره
۸۸	۳ - مطالعه اجمالی سوره
۸۸	۴ - فصل بندی سوره
۸۹	۵ - مطالعه دقیق فصول مختلف
۸۹	بررسی لغات و ترجمه آیات
۹۰	بررسی محتوایی و دقیق آیات
۹۰	جمع بندی کلی
۹۱	مراحل اجرائی تفسیر موضوعی
۹۱	تعیین محور اصلی سؤال
۹۱	تعیین نام موضوع خاص در قرآن
۹۲	جمع آوری آیات

۹۳	مراجعة به نظرات سایر مفسرین
۹۳	الف - مرحله ابتدائی
۹۳	دسته بندی آیات
۹۴	ب- مرحله متوسطه
۹۴	ج- مرحله نهائی
۹۵	فهرست منابع

www.ketab.ir

مقدمه :

بنام خدا

با سپاس و شکر فراوان از خداوند متعال و با درود بیکران بر پیامبر اکرم (ص) آخرین فرستاده خدا و با سلام برخاندان مطهر و پاک او (ع) و با امید فرج هرچه زودتر آقا امام زمان (عج). هیچ کس خود را مفسر نمی داند و این لقب را دیگران به افراد می دهند، وقتی کسی به این لقب نامیده می شود نمی داند چه احساسی به او دست می دهد، خوشحال می شود؟ می ترسد؟ باور می کند که یک مفسر است؟ یا باور نمی کند؟ بنده چنین تجربه ای نداشته ام. اما احساس می کنم و می داند مفسر بودن یک عشق است و مخصوص آدمهای عاشق است. هر کس که مؤمن باشد و خود را عاشق پیامبر و اهل بیت او (ع) احساس کند، آرزو دارد به نزدیکترین فاصله عشق به آنها خود را برساند و از آنجا که آنان قرآن ناطق و قرآنی مجسم و فدائی قرآن هستند، تفسیر قرآن و فهم معرفت آن و آنها و مفسر بودن آرزوی دیرینه عاشقان آنهاست. راه تفسیر و مفسر بودن با عشق آغاز می گردد و پایانی ندارد. و مفسر هرچه در آن فراتر رود عاشق تر، حساس تر، نگران تر، خائف تر و تشنه تر می شود. و انشاءالله در جذب عنایت خداوندی موفقتر می گردد.

سعی و تلاش برای فهم آیات قرآن در زمان پیامبر بزرگوار اسلام (ص) منجر به سؤال و پرسش از آن بزرگوار می شد و اصحاب ایشان در هر زمان و مکان هر قسمتی از آیات قرآن را نمی فهمیدند از او (ص) سؤال کرده و پاسخ می شنیدند و این اجازه را خداوند متعال به پیامبر گرامیش اعطا نموده و فرموده بود: « و انزلنا الیک الذکر لتبین للناس ما نزل الیهیم » (۴۴ نحل)

خداوند متعال به مسلمین و مخاطبین قرآن اجازه تعقل و تدبر در آیات قرآن را داده است. آنجا که فرموده: « انا انزلناه قرآنا عربیا لعلکم تعقلون » (۲ یوسف) و همچنین فرموده: « افلا یتدبرون القرآن ام علی قلوب اقفالها » (۲۴ محمد) و آنها را دعوت نموده از فهم خویش برای فهم قرآن مدد بجویند. و در مورد آنچه از قرآن می دانند تعقل و تدبر نمایند یعنی در مورد هر آنچه از قرآن می فهمند و برایشان روشن می شود که این منظور قرآن است، تفکر نموده تا باز

هم بیشتر بفهمند...

مسلمانان آنچه را از قرآن می فهمند برای دیگران بازگو می کنند و آنچه را که نمی فهمند از دیگران می پرسند ولی آیا هرکسی اجازه دارد درمورد توضیح و تبیین آیات قرآن سخن بگوید؟ و فهم خود از آیات را بدون هیچ قید و شرطی همان منظور خداوند متعال معرفی کند؟

در مقدمه تفسیر مجمع البیان علامه طبرسی (ره) روایتی از پیامبر عظیم الشان اسلام (ص) آمده که ایشان فرمودند: « من فسر القرآن برأیه فاصاب الحق فقد اخطأ » یعنی هرکس قرآن را با رأی خود تفسیر کند اگرچه بطور تصادفی به معنای درست برسد باز خطا کرده است. یعنی اینکه مسلمانان ممکن است به منظور و معنای آیات قرآن با فهم و تعقل خویش برسند اما اجازه ندارند نظرشان را نظر قرآن معرفی کنند. (هر چند به پیامبر اکرم (ص) چنین اجازه ای داده شده و او می تواند نظر خویش را به عنوان تبیین آیات قرآن به مردم معرفی کند) و همچنین به معنی اینست که مسلمانان و مخاطبین می توانند تفسیر کنند اما نه هر تفسیری؟ و نه تفسیر بدون قید و شرط و به دلخواه خویش بلکه مفسر باید شرایطی خاص را داشته و رعایت نماید.

این نوشتار که با نام آغازین گام مفسر قرآن کریم به رشته تحریر درآمده است، حاصل تجربه سالها تدریس علوم قرآنی و تفسیر در دانشکده اصول دین دزفول و سایر دانشگاههای استان خوزستان بوده و حاوی مباحثی مهم راجع به شناخت مقام والای مفسران و خادمان قرآن کریم و راهنمایی برای عزیزانی است که خواهان پیمودن راه آنان می باشند.

در این کتاب نویسنده سعی دارد پیرامون چگونگی مفسر شدن و شرایطی که یک مفسر برای تفسیر قرآن باید دارا بوده و آنها را رعایت کند، مطالبی را از منابع معتبر جمع آوری و به رشته تحریر درآورده و بصورت کلاسیک برای تدریس در دانشگاههای علوم قرآنی ارائه نماید. از آنجا که این مباحث برای دانشجویان کارشناسی تنظیم گردیده سعی شده تا با ذکر مثالهای قرآنی مطالب عینی تر در دسترس قرار داده شوند تا اساتید محترم و دانشجویان عزیز بتوانند به بهره ای کافی از مطالب جمع آوری شده برسند. از جمله مباحثی که در این نوشتار مطرح گردیده است:

- در فصل اول ضمن بیان تعاریفی برای تفسیر و تأویل، پیرامون فرق میان فعل تفسیر و علم تفسیر و همچنین مراحل مختلف علم تفسیر را که بنظر می رسد برای اولین بار در علوم قرآنی

مطرح گردیده تحقیق شده و همچنین در مورد تفاوت میان اجازه تفسیری که خداوند متعال برای پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت او (ع) صادر فرموده و مجوزی که برای سایر مخاطبان قرآن در تفسیر صادر نموده است. برای نمونه: برخی از علما و مفسرین گرانقدر اسلام منظورشان از کاربرد واژه تفسیر، فعل تفسیر بوده و نظرشان به فهم کل قرآن نبوده است و برخی دیگر منظورشان علم تفسیر بوده و نظربه فهم کل قرآن داشته اند و لکن عدم توجه به این نکته برای خوانندگان بظاهر اختلاف در آراء آنها را نمایش می دهد. (برگزیده از متن)

- در فصل دوم پیرامون این مطلب تحقیق شده که آیا نقل گفته های سایر مفسرین به معنای مفسر بودن شخص است؟ و اینکه مفسر قرآن کریم کیست؟ و چه شرایطی دارد؟ و اینکه آیا برای تفسیر قسمتی کوتاه از قرآن نیز باید مفسر بود؟ برای نمونه: تفسیر را نمی توان بدون آموزش دیدن فرا گرفت و نمی توان بدون انتقال بدیگران از صحیح بودن آن اطمینان حاصل کرد. (برگزیده از متن) و همچنین: تفسیر قرآن توسط مفسر اکتشافی نیست به معنای اینکه مطلب جدیدی در آن تلاش برای فهم قرآن باشد که از نظر معصومین (ع) پوشیده باشد. بلکه اقتباسی است و از کلام معصومین (ع) باید آنرا اقتباس نمود و با فهم کلام آن بزرگواران به فهم قرآن نائل شد یعنی اینکه تفسیرروائی بر تفسیر عقلی اولویت دارد (برگزیده از متن)

- در فصل سوم به بیان علوم مؤثر در فهم قرآن بصورت اجمالی و با توضیحی مختصر از هر علم و ذکر تاریخچه و موضوع مورد تفرص آن علم پرداخته شده و همچنین برای هر کدام بصورت جداگانه به ذکر نمونه هایی از آیات قرآن پرداخته شده که مفسرین با کمک تبحر و تسلط در آن علم به فهم منظور خداوند متعال از نزول آن آیه پرداخته اند. و همچنین در این فصل به بیان تفاوت اسباب نزول و شأن نزول آیات قرآن بصورت بسیار اجمالی پرداخته شده است. برای نمونه: از آنجا که علوم مورد نیاز یک مفسر ابزار فهم یک مفسر می باشند. بنظر می رسد که صاحب علم فقه بودن ضرورتی برای مفسر نداشته باشد، زیرا که یک علم ابزاری نمی باشد و از طرف دیگر محتوای علم فقه برگرفته از تفسیر قرآن می باشد و لذا فقیه باید قبلاً مفسر باشد و بتواند آیات احکام قرآن را تفسیر کند و بعد با تلاش فراوان فقیه گردد نه اینکه اول صاحب علم فقه شود و سپس مفسر گردد. آن چنانکه برخی گمان کرده اند. (برگزیده از متن) و همچنین یکی از جهات

تفاوت میان سبب نزول و شأن نزول آیات اینست: سبب نزول مربوط به ماجرائی است که مدتی قبل از نزول آیه اتفاق افتاده و وجود داشته است و مردم از آن باخبر هستند و لکن شأن نزول مربوط به مصداق و معنای آیه در آینده و پس از نزول آن می‌باشد و اغلب مردم از آن اطلاع و خبر ندارند و ممکن است مربوط به مقام تفسیری و احیاناً علم غیب پیامبر باشد. (برگزیده از متن)

- در فصل چهارم مراحل اجرائی تفسیر ترتیبی و تفسیر موضوعی قرآن کریم بیان شده است که یک مفسر می‌تواند بعد از انتخاب نوع تفسیر این مراحل پنج و ششگانه را برای انجام یک تفسیر مختصر از آیات قرآن کریم بکار ببندد.

در تمام مدتی که مشغول نگارش این مکتوب بودم احساس می‌کردم که در مقابل اساتید گرانقدر خویش در حال درسی جواب دادن می‌باشم و همواره سعی داشتم رضایت آنها را در بیان مطالب مد نظر داشته باشم.

امروزه نویسندگان یا عالم بر حسته هستند و یا کسانی که می‌خواهند همانند علما نکات جدید بگویند و علم شکافی کنند و کمتر کسی به شرح کلام آن بزرگواران برای افراد مبتدی می‌پردازد. در صورتی که نیاز آنها به فهم کلام علما یا زبانی آسان شدیداً احساس می‌گردد و این کتاب بیشتر سعی بر این مهم دارد.

این کتاب و این هدیه ناقابل به رسم وفاداری و ارادت تقدیم می‌شود به امام علی ابن موسی الرضا(ع).

در خاتمه امیدوارم که درس را خوب آموخته و به نیکی پاسخگو بوده باشم، بدینوسیله از همه آنان که در کار چاپ این کتاب سهمی بسزا از کوشش و زحمت داشته اند سپاسگزاری و توفیقات بیشتر آنان را در نشر علوم قرآنی از پروردگار مهربان خواهان و نیز شوق و همت فراوان دانشجویان عزیز را در راه آشنا شدن به این سرچشمه نور و دانش و سعادت جاودان از حضرت باریتعالی مسألت دارد.

ملتمس دعای خیر شما هستم

امین آرام

مرداد ماه ۱۳۹۰ مصادف با شعبان ۱۴۳۲

گزیده ای از فعالیتهای نویسنده:

برخی از اساتید مولف:

بدینوسیله پیشاپیش از تمامی اساتید خویش تشکر و کسب اجازه نموده و از تمامی آنها که نامشان آورده نشده پوزش می طلبم.

- حجت الاسلام و استاد مفسر حاج محمدرضا آشتیانی از نویسندگان تفسیر نمونه (استاد درس تفسیر و استاد مشاور پایان نامه بنده در سال ۱۳۷۸ دانشگاه آزاد اسلامی اراک که در سال ۱۳۸۸ به عنوان برترین پایان نامه از سوی سایت جهاد دانشگاهی و سایت حوزه معرفی گردید با عنوان توصیف روز قیامت از دیدگاه آیات و روایات)

- حجت الاسلام حاج محمد علی راغبی (نماینده ولی فقیه در دانشگاه آزاد اسلامی اراک و استاد دروس مختلف کارشناسی ارشد و استاد راهنمای پایان نامه ۱۳۷۸)

- حجت الاسلام حاج محمدمهدی گرجیان (استاد دروس مختلف کارشناسی ارشد ۱۳۷۸)

- حجت الاسلام حاج محسن اراکی (استاد دروس فلسفه کارشناسی ۱۳۶۹ دانشگاه آزاد اسلامی دزفول)

تجربیات علمی دانشگاهی :

استاد معارف و اندیشه اسلامی، اخلاق و تربیت، تفسیر قرآن، حدیث، علوم قرآن و روشهای تدریس در دانشگاههای دولتی و آزاد اسلامی و دانشکده اصول دین و مراکز تربیت معلم و دارای مجوز تدریس دروس خاص دانشگاهی از دفتر نهاد مقام معظم رهبری

مقالات دانشگاهی :

اخلاق درمانی، مبانی تربیت در نهج البلاغه، مبانی فلسفی مدیریت در اسلام و غرب، تربیت از دیدگاه امام علی(ع) و اصول و مقدمات تفسیر قرآن

تجربیات مدیریتی:

مسئولیت واحد فرهنگی بنیاد شهید اندیمشک ۱۳۶۰ / قائم مقام بنیاد شهید اندیمشک ۱۳۶۱
مسئول امور تربیتی آموزش و پرورش اندیمشک ۱۳۶۲ / مسئول بسیج ادارات شهرستان
اندیمشک ۱۳۶۳

معاون آموزشی هنرستان فنی طالقانی اندیمشک ۱۳۶۴ / مسئول امتحانات آموزش و پرورش
اندیمشک ۱۳۶۵

مدیر مدرسه راهنمایی دهخدا اندیمشک ۱۳۶۷ / معاونت آموزشی اداره آموزش و پرورش آبادان
۱۳۷۰

معاونت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی شوشتر ۱۳۷۷ / مسئول بسیج اساتید دانشکده اصول
دین دزفول ۱۳۷۹

رئیس دبیرستان امام خمینی (ره) اندیمشک ۱۳۸۲ / سرپرست دانشگاه پیام نور اندیمشک
۱۳۸۴

معاونت پرورشی و تربیت بدنی شهرستان دزفول ۱۳۸۴

تجربیات حضور در جبهه ها:

عملیات فتح المبین / پدافندی کوشک بعد از عملیات رمضان / عملیات والفجر ۳ و ۴ / عملیات
خیبر / پدافندی جذابه / عملیات بدر / عملیات والفجر ۸ / پدافندی فاو / عملیات کربلای ۴